

OD KVANTITATIVNIH H KVALITATIVNIM RAZSEŽJEM POLIARHIJ

Povzetek: *Potreben je preobrat, ki bo privedel do poglobljenih preučevanj kvalitativnih vidikov poliarhij. V članku obravnavam teorije konsolidacije demokracije Larryja Diamonda, Philippa Schmitterja, Guillerma O'Donnella ter Juana Linza in Alfreda Stepana. Dejstvo je, da obstoječe teorije na to vprašanje ne dajejo zadovoljivega odgovora. Zato poskušam s tvorbo zanesljivejših kriterijev konsolidacije demokracije. Pri tem se navezujem na teorijo Franeta Adama. Adam loči kriterije konsolidacije in stabilizacije političnega sistema. Kot kriterije stabilizacije navede inkluzivnost in učinkovitost. Sam k tema kriterijema dodajam še odzivnost in primerno organizacijsko kulturo. Kot primer možne preverbe kriterijev stabilizacije je uporabljen sodni sistem. V sklepnem delu povežem kvalitativne kriterije stabilizacije poliarhije in socialno kohezivnost oz. socialni kapital.*

Ključni pojmi: *poliarhija, demokracija, konsolidacija demokracije, stabilizacija demokracije, kvantitativni in kvalitativni kriteriji demokracije, inkluzivnost, učinkovitost, odzivnost, socialna kohezivnost, socialni kapital.*

Uvod

Kar zadeva teorije poliarhije oz. demokracije² je nujno, da se v obravnavo uvede preobrat, ki bo privedel do poglobljenega preučevanja kvalitativnih vidikov

¹ Dr. Urban Vehovar, sodelavec Pedagoške fakultete v Ljubljani.

² Dahl uporablja pojem "poliarhija", ko opisuje realno obstoječe demokracije. Meni, da je potrebno "ohraniti razlikovanje med demokracijo kot idealnim sistemom in institucionalno ureditvijo, ki je obravnavana kot nekakšen nepopoln približek idealu" (Dahl, 1971: 9). Zanimivo je, da je Dahl šele leta 1984 natančneje opredelil izvor in pomen tega pojma. Navedel je, da je poliarhijo mogoče obravnavati kot tip ločitvene ureditve, kot proizvod demokratizacije nacionalne države, kot nujno sestavino demokratičnega procesa, kot sistem nadzora s tekmovanjem in kot sistem pravic. Povzel je tudi opredelitev Oxfordovega angleškega slovarja, ki opredeljuje poliarhijo kot upravljanje z mestom ali državo, ki ga izvajajo mnogi, v nasprotju z monarhijo (Dahl, 1984). Težava z uporabo pojmov "poliarhija" in "demokracija" je v tem, da je težko natančneje opredeliti mesto njunih različnih obravnav. V grobem velja, da se pojem "poliarhija" uporablja predvsem v navezavi na Dahlov teoretski konstrukt, "demokracija" pa veliko bolj splošno.

poliarhij.³ Če je teorija demokracije izhajala iz domneve o začetnem obstoju neposrednih oblik demokracije, kasneje pa prešla k obravnavi predstavniških oblik demokracije, ki so se iztekle v obravnavo institucionalnih predpogojev obstoja sodobnih poliarhij, je danes potreben prehod k obravnavi kvalitativnih oblik demokracije.

Povzel bom nekaj obravnave procesov konsolidacije (poliarhije), nato pa poskušal s predstavitvijo teorije poliarhije, ki bi vsaj deloma nadgradila nastavke teorije poliarhije Guillerma O'Donnella (O'Donnell, 1996; 1998) in omogočila obravnavo kvalitativnih dejavnikov družbene demokratizacije. Dejstvo je, da je bila dosedanja obravnavna omejena predvsem na kvantitativne dejavnike, da pa O'Donnell že prehaja k obravnavi kvalitativnih dejavnikov. Vendar je ta obravnavna O'Donnella še zmeraj preveč implicitna. Z drugimi besedami, potreben je premik na višjo raven, eksplicitno opredelitev kvalitativnih pogojev demokratizacije. Le-ta vse dotlej ni bila preučena in to predvsem zaradi tega, ker je bila obravnavna kvalitativnih pogojev demokratizacije omejena le na obravnavo občnih pogojev konsolidacije demokracije. Pri obravnavi konsolidacije je bil na formalni ravni dan izjemen poudarek tvorbi institucionalnih pogojev poliarhičnega političnega režima, pri obravnavi neformalne ravni pa obči civilni in politični kulturi.

Poleg tega imamo opraviti tudi z različnimi opredelitvami konsolidacije poliarhij in z možnostjo teoretske nadgradnje procesov konsolidacije, ki bi bolj poudarila njihove kvalitativne vidike, t.j. z obravnavo kriterijev stabiliziranosti poliarhij. Medtem ko upravičeno predpostavljamo, da predstavlja enega od nujnih pogojev demokratične konsolidacije institucionalizacija mehanizmov nadzora oblasti, lahko upravičemo predpostavljamo tudi to, da predstavlja enega od nujnih pogojev dejanske stabilizacije demokracije primerna civilna in politična kultura, vključno z zgodovinskim izkustvom bivanja v okolju poliarhičnih institucij.⁴

³ Dahl v svoji opredelitvi navede naslednjih sedem kriterijev obstoja poliarhije. Prvič, da je nadzor vladnih odločitev o politikah z ustavo dan izvoljenim uradnikom; drugič, da so izvoljeni uradniki izbrani na pogostih in pošteno izvedenih volitvah; tretjič, da imajo praktično vsi odrasli pravico, da na volitvah volijo te uradnike; četrto, da imajo praktično vsi odrasli pravico, da tekmujejo za voljene položaje; petič, da imajo državljani pravico, da se izrazijo, ne da bi bili v nevarnosti, da bodo strogo kaznovani, ko se izražajo o političnih zadevah v širšem smislu besede, vključujoč kritiko uradnikov, vlade, režima, družbene in ekonomske ureditve in prevladujoče ideologije; šestič, da imajo državljani pravico, da poiščejo alternativne vire informiranja, še več, alternativni viri obstajajo in so zakonsko zaščiteni; in sedmič, da imajo državljani pravico do ustanavljanja relativno neodvisnih združenj ali organizacij, vključujoč neodvisne politične stranke in interesne skupine (Dahl, 1989: 221).

⁴ In ne samo to! Da bi mogli reči, da imamo opraviti s poliarhijo, v kateri se odvija proces nadaljnje demokratizacije, mora obče kulturalne dejavnike stabilnosti poliarhij preseči obravnavna sposobnost za nadaljnjo demokratizacijo. Ta zajema presojo sposobnosti elit, ki je usmerjena k tvorbi strateških odločitev, razvojnih programov in doseganju občedružbenega konsenza, z navezavo na t.i. "pozorne javnosti", kot tudi na presojo njihove inkluzivnosti in odzivnosti, vključno s transparentnostjo njihovega delovanja.

Pogoji konsolidacije poliarhije

Dejstvo je, da se teorija poliarhije v mnogočem prekriva s teorijo o konsolidaciji demokracije. Teorijo poliarhije je namreč mogoče razumeti kot preprost zbir pogojev, ki pričajo o obstoju poliarhične politične ureditve, teorijo konsolidacije pa kot naštevane in seštevane pogojev njenega utrjevanja.

Vsekakor pa ti seštevki niso niti enoznačni niti enosmerni. Philippe C. Schmitter je prepričan, da se pred demokracije še zmeraj postavljajo številne nevarnosti in dileme in da njihov seštevke ne uteleša "konca zgodovine", temveč politično prihodnost, ki bo polna prevratov, negotovosti in dogodkov (Schmitter, 1994: 57). To stališče ponovi nekaj let kasneje, ko zapiše, da se politični položaj, v katerem "demokracija postane edina igra v mestu", ne sklada s "koncem zgodovine" (Schmitter, 1997: 179).

Pričakovanja ideologov liberalne demokracije so potemtakem vprašljiva. Kajti navkljub temu, da je demokracija verjetno edina legitimna in stabilna oblika vladanja, ki obstaja v sodobnem svetu, uspeh njene konsolidacije ni zagotovljen, parafrazira Winstona Churchilla Schmitter (1994: 58). Tudi Samuel Huntington je v dvomih, ko obravnava rezultate tretjega vala demokratizacije, ki se je leta 1974 pričel na Portugalskem. Obema predhodnima valoma demokratizacije je namreč sledilo obdobje upada števila novodemokratiziranih dežel. Zato predlaga, da bi "skupine zasebnikov" ustanovile "mednarodno združenje organizacij in gibanj", ki bi si prizadevalo za konsolidacijo novih demokracij. K temu nekoliko patetično dodaja, da je "Kominterna mrtva" in da je "prišel čas za Deminterno" (Huntington, 1997: 12). Shlomo Avineri, ki Huntingtonu ni ravno naklonjen, trdi, da predstavlja teorija konsolidacije Juana J. Linza in Alfreda Stepana "zdrav protistrup modnim kvazihistoričnim velikim teorijam avtorjev kot sta Fukuyama in Huntington, ki se očitno naslanjata na ideološko oporo" (Avineri, 1997: 94).

Tudi Linz in Stepan, v zaključku obsežne razprave o konsolidaciji demokracije, navajata, da vztrajata pri tem, da "ne sprejemata geopolitične ali filozofske perspektive demokratične imanence" (Linz in Stepan, 1996a: 456-457). Ugotovljata, da demokracije nekaterih dežel ne bodo nikoli konsolidirane, ponekod bo prišlo do zloma že konsolidiranih demokracij, spet drugod pa bodo demokracije konsolidirane, vendar demokracije teh dežel ne bodo nikoli poglobljene.⁵

Zato je v tovrstnih obravnavah potrebna precejšnja previdnost, zlasti pa navezava na dogajanja v realnem svetu in sprotna presoja njihovih učinkov ter posledic.⁶ Danes se razmere precej razlikujejo od razmer ob povratnih valovih demokratizacije, ki so spremljale prvi in drugi val demokratizacije. Diamond našteva "tri stvari, ki so danes drugačne": prvič, vojaškim vrhovom ni več do popolnih prevzemov oblasti, ker so se le-ti izkazali kot popolnoma neučinkoviti; drugič,

⁵ *S poglobljenostjo mislita na vzpostavljanje večje enakosti med spoloma, na dostopnost ključnih socialnih služb, inkluzivno državljanstvo, spoštovanje človekovih pravic in svobodo informiranja (Linz in Stepan, 1996a: 457). Našteto spada med kvalitativne kriterije poliarhij, t.j. med kriterije njihove stabiliziranosti.*

⁶ *Takšno obravnavo bi lahko poimenovali "dahlovska obravnava", glede na njegovo razlikovanje med realnim (poliarhijo) in idealnim (demokracijo).*

javnosti si ne želijo povratka avtoritarnih vladavin, zato ostaja demokracija na kulturni ravni cenjen cilj; in tretjič, vzniknila ni nobena antidemokratska ideologija, ki bi zmogla izzvati "trajno globalno ideološko hegemonijo demokracije kot načela in formalne strukture vladanja" (Diamond, 1996: 31-32).

Toda, opozarja Diamond, težava številnih novih demokracij je v tem, da sicer ne izginevajo, postajajo pa "izvotljene" ("hollowed-out") (Diamond, 1996: 32). Z drugimi besedami, demokracijo teh družb nadomeščajo zgolj volitve ter šibke in neavtonomne institucije. Zato se Diamond zavzema za ustavitev povratnega vala demokratizacije, ki vključuje tri izzive: konsolidacijo liberalnih demokracij, politično poglobitev in liberalizacijo institucij, ki bo usmerjena k širši in intrinzični legitimizaciji institucij med prebivalstvom, končno pa morajo tudi uveljavljene, industrializirane demokracije pokazati, da so sposobne za demokratično vitalnost, reformiranje in dobro vladanje (ibidem: 35).

Osnovno vprašanje pa ostaja vprašanje, do kod sežejo uveljavljene teorije poliarhične konsolidacije, t.j., ali poleg kvantitativnih dejavnikov institucionalizacije vključujejo tudi njene kvalitativne vidike in ali je teoretska obravnava obojih relativno uravnotežena. Zato bom v nadaljevanju povzel nekaj poudarkov Schmitterjeve, Diamondove ter Linz-Stepanove opredelitve konsolidacije.⁷

O'Donnellova, Schmitterjeva in Diamondova opredelitev kriterijev konsolidacije demokracije

Za že omenjeno teorijo poliarhije Guillerma O'Donnella velja, da je bistveno presegla ozko schumpeterjansko opredelitev demokracije oz. poliarhije.⁸ O'Donnellova razprava *Iluzije o konsolidaciji* (1996) razkriva potrebo po preseganju institucionalističnega oz. strukturalističnega pojmovanja pogojev konsolidacije in jasno nakaže, da je potreben obrat k obravnavi dodatnih dejavnikov konsolidacije. V razpravi *Horizontalna odgovornost* (1998) jih tudi opiše, t.j. našteje "vzpodbude" procesa demokratizacije.

O'Donnell našteje naslednje "vzpodbude" oz. pogoje: prvič, opozicijske stranke naj dobijo pomembno vlogo pri usmerjanju dela služb in uradov, ki preprečujejo in raziskujejo korupcijo; drugič, uradi in službe, ki se ukvarjajo s preprečevanjem koruptivnih praks, naj bodo visokoprofesionalizirani in politično neodvisni, razpolagajo naj z zadostnimi viri in ohranjajo svojo politično neodvisnost; tretjič, podobno naj velja za sodstvo; četrtič, pravkar omenjene institucije je potrebno obravnavati v madisonovskem duhu zdravega nezaupanja do republikanskih nagnenj vsakega posameznika; petič, v dobro šibkih in revnih je potrebno zamejiti liberalno stran horizontalne odgovornosti in zagotoviti, da bodo država in njeni uradniki z revnimi in šibkimi ravnali spoštljivo; šestič, k dejavnosti in vztrajnosti moramo spodbujati domače akterje, še posebej medije in različne

⁷ Vsi navedeni avtorji, vključno z O'Donnellom, spadajo v krog, ki se zbira okoli revije *Journal of Democracy*. Po mojem mnenju tvori ta krog, vsaj v tem trenutku, sam vrh teoretskih razprav o demokraciji.

⁸ Diamond prišteva Dahlovo opredelitev med minimalistične opredelitve demokracije in jo označi za najupljevnejšo od vseh minimalističnih opredelitev (Diamond, 1996).

družbene organizacije, ki delujejo v dobro vertikalne odgovornosti; sedmič, zaradi ključne vloge informacij, ki omogočajo obe vrsti odgovornosti, nove poliarhije ne potrebujejo le neodvisnih medijev in raziskovalnih institucij, temveč tudi neodvisne službe, ki zbirajo in objavljajo podatke o širokem zbiru ekonomskih in ostalih indikatorjev, in osmič, pomembni so tudi posamezniki, še posebej politični voditelji in vodje ostalih institucij, ki lahko igrajo - kot vzorni primeri posameznikov, ki delujejo v skladu z liberalnimi in republikanskimi načeli - izjemno pomembno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja (O'Donnell, 1998: 123-124).⁹

Schmitter opredeljuje konsolidacijo kot "proces preobrazbe naključnih ureditev, premišljenih norm in primernih rešitev, ki so nastale med demokratično tranzicijo, v razmerja sodelovanja in tekmovanja, ki so sorazmerno poznana, redno izvrševana in so jih prostovoljno sprejele tiste osebe ali kolektivitete (t.j. politiki in državljani, op. Ph. C. Sch.), ki sodelujejo pri demokratičnem vodenju" (Schmitter, 1992: 424). Če pride do konsolidacije, bo demokratičen režim institucionaliziral negotovost v določenih vlogah in na področjih politike, hkrati pa bo državljanom dal vedeti, da bosta tekma za javne službe in izvajanje vpliva poštena in omejena na predvidljiv zbir rezultatov. K pravkar naštetemu Schmitter dodaja, da je jedro konsolidacijske dileme najti v dogovoru o zbiru institucij, o katerem se lahko sporazumejo politiki in ga bodo državljani tudi podprli (ibidem: 425). Kratkoročno bo konsolidacija demokracije odvisna od sposobnosti akterjev in državljanov, da se dogovorijo o rešitvi svojih intrinzičnih konfliktov o pravilih, dolgoročno pa od ekstrinzičnega vpliva, ki ga bodo imele na družbene skupine politike, ki bodo tvorjene v skladu s temi pravili. Z drugimi besedami - in precej preprosteje - opredeljuje Schmitter konsolidacijo dve leti kasneje. Navaja, da morajo demokracije utrditi sprejemljiv in predvidljiv zbir pravil političnega tekmovanja in sodelovanja oz. da imamo opraviti z ustalitvijo rutiniziranih vzorcev sodelovanja in tekmovanja, ki bodo zagotovili nadaljevanje demokratične vladavine (Schmitter, 1994).

Larry Diamond opredeljuje konsolidacijo nekoliko drugače, čeprav imamo v bistvu opraviti s podobnimi procesi kot pri Schmitterju in O'Donnellu. Zanj je konsolidacija široka in poglobljena legitimizacija, ki se odraža v tem, da vsi pomembni politični akterji na ravni elit in na ravni množic verjamejo, "da je demokratičen režim za njihovo družbo boljši kot katerakoli druga predstavljiva realistična alternativa" (Diamond, 1996: 33). Na tem mestu se neposredno navezuje na že omenjeno razpravo Linza in Stepana, ki sta poudarila, da mora legitimizacija predstavljati veliko več kot zgolj abstraktno predanost demokraciji, "vključevati mora tudi skupno normativno in ravnanjsko (behavioral) predanost specifičnim pravilom in praksam ustavnega sistema določene dežele". Ravno to nevprašljivo sprejemanje demokratičnih procedur tvori ključno sestavino konsolidacije, t.j. zmanjšanje negotovosti demokracije glede na pravila in metode političnega tekmovanja, in ne toliko glede na njihove rezultate. Z napredovanjem konsolidacije se razširja obseg političnih akterjev, ki pričakujejo, da se bodo tudi njihovi nasprotniki obnašali demokratično. Za konsolidacijo je značilen prehod od "instrumen-

⁹ Iz povzetega je razvidno, da O'Donnellova opredelitev presega naštevavanje zbira pogojev, ki pričajo o obstoju poliarhične politične ureditve. V tem primeru imamo opraviti s pogoji njenega utrjevanja.

talne" k "načelni" predanosti demokratičnemu okviru,¹⁰ porast zaupanja in sodelovanja med političnimi nasprotniki in socializacija vsega prebivalstva. Diamond je prepričan, da vse našete sestavine procesa konsolidacije pričajo o tem, da ta proces vključuje tudi preobrat v politični kulturi.

Takoj nato navaja institucionalne spremembe, spremembe politik in ravnanjske spremembe, ki krepijo demokratično konsolidacijo. Mnoge od teh sprememb neposredno izboljšujejo vladanje, s krepitvijo sposobnosti države, z liberalizacijo in racionalizacijo ekonomskih struktur in varovanjem družbene in politične ureditve. Obenem pa ohranjajo osnovne svoboščine, izboljšujejo horizontalno odgovornost¹¹ ter vladavino zakona in nadzirajo korupcijo. Spet druge izboljšujejo predstavniške funkcije demokratičnega vladanja, ko krepijo politične stranke in njihove povezave s socialnimi skupinami, zmanjšujejo fragmentacijo strankarskega sistema, krepijo avtonomijo in javno odgovornost zakonodajnih teles in lokalnih vlad in poživljajo civilno družbo. "Mnoge nove demokracije potrebujejo te tipe institucionalnih reform in krepitve", meni Diamond (ibidem). K navedenemu dodaja, da predstavlja osnovo vseh teh specifičnih izzivov "intimna povezava med poglobljanjem demokracije in njeno konsolidacijo" (ibidem: 34).

Linzova in Stepanova teorija konsolidacije demokracije

262

Doslej najbolj dodelano teorijo konsolidacije demokracije sta skonstruirala Juan J. Linz in Alfred Stepan. Avineri in Schmitter ocenjujeta, da predstavlja njuna razprava nepogrešljivo delo s področja politične sociologije. Avineri meni, da gre za "eno od najpomembnejših del politične sociologije zadnjih desetletij" (Avineri, 1997: 94), Schmitter pa, da predstavlja temelj "konsolidologije" in zagotovo tudi začetek "cvetoče akademske podzvrsti" (Schmitter, 1997: 173).

Linz in Stepan opredeljujeta tri minimalne pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, preden sploh lahko govorimo o demokratični konsolidaciji. Prvič, obstajati mora država, da bi v moderni politiki sploh lahko bile izvedene svobodne in zavezujoče (authoritative) volitve, da bi zmagovalci udeležali monopol legitimne oblasti in bi bile z vladavino zakona zaščitene pravice državljanov. Drugič, dovršena mora biti demokratična tranzicija, t.j. svobodne volitve, ki ustrezajo sedmim Dahlovim institucionalnim zahtevam poliarhije. Tretjič, družbeno ureditev lahko označimo kot demokracijo le, če jo voditelji upravljajo demokratično, t.j. v skladu z ustavo, pravicami posameznikov in manjšin in zavezujočimi pravili pravne države. K temu dodajata, da lahko le demokracije postanejo konsolidirane demokracije, ne pa tudi liberalizirani nedemokratični režimi, psevdodemokracije ali hibridne demokracije (Linz in Stepan, 1996b).

Takoj zatem se vprašata, kako in kdaj lahko nove demokratične režime, ki izpolnjujejo tri minimalne predpogoje konsolidiranosti demokracije, tudi dejan-

¹⁰ To problematiko je pri nas obravnaval Ivan Bernik s sodelavci, ki je ugotovil, da imamo na Slovenskem opraviti z instrumentalnim odnosom do demokracije (cf. Bernik, Malnar, Toš, 1995).

¹¹ Tukaj se Diamond navezuje na O'Donnellovo opredelitev vertikalnega in horizontalnega razsežja odgovornosti (cf. O'Donnell, 1998).

sko obravnavamo kot konsolidirane demokracije. Navedeta, da je "konsolidirana demokracija" politični režim, v katerem je demokracija, ki jo razumeta kot zapleten sistem institucij, pravil in v vzorce izoblikovanih vzpodbud in zavor (disincentives), postala "edina igra v mestu" (Linz in Stepan, 1996b: 15). Na ravni obnašanja postane demokracija edina igra v mestu, "ko nobena pomembnejša skupina ne poskuša resneje ogroziti demokratičnega režima" ali se odcepiti od države. Kar zadeva države, se to zgodi, "ko prevladujoča večina ljudi verjame, da morajo vse prihodnje politične spremembe izhajati iz parametrov demokratičnih procedur, ne glede na resnost morebitnih političnih ali ekonomskih kriz". Ustavno pa "postane demokracija edina igra v mestu, ko se vsi akterji političnega življenja privadijo na dejstvo, da bodo politični konflikti znotraj države razrešeni v skladu z uveljavljenimi normami in da bodo kršitve teh norm neučinkovite ter drage". "Na kratko, s konsolidacijo postane demokracija rutinizirana in globoko ponotranjena v družbenem, institucionalnem in celo psihološkem življenju, kot tudi v političnih izračunih za doseganje uspeha", skleneta Linz in Stepan svojo opredelitev konsolidirane demokracije (Linz in Stepan, 1996b: 15-16).

Očitno je, da se njuna opredelitev naslanja na Linzovo opredelitev demokracije kot edine igre v mestu, čeprav še zdaleč ni tako enostavna, kot bi se dalo sklepati na prvi pogled. Obstajajo namreč še številni pogoji njene konsolidacije, ki jih navedeta v nadaljevanju svoje razprave. Da bi lahko govorili o konsolidirani demokraciji, moramo upoštevati pet pogojev,¹² ki se medsebojno krepijo. Te pogoje imenujeta Linz in Stepan tudi arene, mednje pa prištevata razvoj svobodne in delujoče civilne družbe, obstoj relativno avtonomne politične družbe, vladavino zakona, ki sta ji podrejena vlada in državni aparat, državno birokracijo, s katero upravlja demokratična vlada, in institucionalizirano ekonomsko družbo.

Linz in Stepan ocenjujeta, da je bil v bojih proti nedemokratičnim režimom Vzhodne Evrope in Latinske Amerike skonstruiran diskurz, ki je poudarjal nasprotje med civilno družbo in državo. Problem pa se je pojavil takoj, ko je prišlo do demokratičnega prehoda. Demokratični vodje politične družbe pogosto zatrjujejo, da je potrebno civilno družbo po prehodu demobilizirati in s tem omogočiti razvoj normalne demokratične politike. Pripoznati moramo tudi obstoj lažnega nasprotja med civilno in politično družbo. Normativne izbire in organizacijske stile, ki popolnoma ustrezajo civilni družbi, lahko obravnavamo kot zaželeno in legitimno stilo organiziranja politične družbe. Vendar predstavljajo politični konflikti in razcepi sestavni del vsakdana politične družbe konsolidiranih demokracij: v procesu demokratične konsolidacije se moramo privaditi na norme in procedure demokratičnega uravnavanja konfliktov. "Visoka stopnja institucionalne rutinizacije je ključen del takšnega procesa. Tudi posredovanje med državo in civilno družbo in oblikovanje kompromisa sta legitimni in nujni nalogi politične družbe", trdita Linz in Stepan (Linz in Stepan, 1996b: 18).

Zanimivo je, da poudarjata, da je potrebno izpostaviti razliko med civilno in politično družbo, obenem pa tudi njuno komplementarnost. Ta del njune razprave

¹² Te bi lahko označili kot maksimalne pogoje demokratične konsolidacije oz. stabilizacije, v nasprotju s pravkar opredeljenimi predpogoji, t.j. z njenimi minimalnimi pogoji.

je mogoče neposredno navezati na razmisleke o relacijskosti odnosa med civilno družbo in državo. O tem nasprotju je pisal tudi Offe, ki ga je ponazoril z izpostavitvijo nasprotja med Novimi družbenimi gibanji Vzhoda in Zahoda. Prva se bori proti vzpostavljeni institucionalni strukturi in njenim normam, druga pa za udejanjanje namembnosti institucij in ustavno zagotovljenih norm (cf. Offe, 1991). Zanimivo pa je, da Linz in Stepan ne izpostavljata ravno pravkar omenjene-ga vidika družbenih gibanj Vzhoda, t.j. njihovega antiinstitucionalizma, ki ima negativen vpliv - ali pa je to njegova dediščina, ki je ne smemo zanemariti - na konsolidacijo demokracije, vkolikor konsolidacijo opredelimo kot legitimizacijo institucij in norm.

Linz in Stepan (1996b) poudarjata, da je demokracija več kot režim, da je interakcijski sistem, in da nobena posamična arena ne more pravilno delovati, če nima podpore kakšne druge ali pa vseh preostalih aren.¹³ Poleg tega morajo morebitni oblikovalci demokracije, če je njihov cilj uspešna demokratična konsolidacija, upoštevati tudi zmes nacij oz. etnij, kultur in političnih identitet, ki jih je najti na ozemlju določene države.

Rečemo lahko, da takšna opredelitev pogojev konsolidacije oz. stabilizacije ni le maksimalistična, temveč tudi holistična in poleg tega predstavlja razvojno značilnost najmodernejših in najkompleksnejših visokorazvitih družb. Mednje bi le stežka prišleli postsocialistične družbe, zato je potrebno obravnavo Linza in Stepana pojmovati predvsem kot idealnotipsko opredelitev.

Opozoriti želim na tri poudarke Linza in Stepana.

Prvič, avtorja obžalujeta, da je preveč razprav o tretjem valu demokratizacije osredotočenih skorajda povsem na volitve ali pa na vnaprej predpostavljeno demokratizirajočo vlogo tržnih mehanizmov. "Vendar pa je za demokratično konsolidacijo potrebno precej več kot volitve in trgi", trdita Linz in Stepan (1996b: 17). Nedvomno gre v tem primeru za bistveno razširjeno pojmovanje pogojev, ki so potrebni za tvorbo poliarhične politične ureditve oz. demokracije, takšno pojmovanje pa je mogoče razumeti tudi kot posredno kritiko Dahlove teorije poliarhije.

Drugič, ne verjameta, da so konsolidacije enosmerne. Navedeta dve opozorili. Prvič, ne izključujeta možnosti zloma demokratičnih režimov, in drugič, ne strinjata se z mnenjem, da obstaja le en sam tip konsolidirane demokracije. To trditev moremo razumeti tudi kot kritiko tez o koncu zgodovine. Prvi in drugi poudarek, t.j. kritika minimalističnega pojmovanja pogojev demokratizacije in nasprotovanje tezam o koncu zgodovine predstavljata dve ključni opozorili, ki ju lahko naslovimo na skorajda vse teorije poliarhije oz. konsolidacije demokracije.

Tretjič, velik poudarek dajeta tudi pravu oz. vladavini zakona. Navajata, da predstavljajo trije od petih maksimalnih pogojev konsolidacije demokracije, t.j.

¹³ Tudi O'Donnell predpostavlja, da lahko mehanizmi horizontalne odgovornosti delujejo le, če imamo opraviti z delujočo mrežo institucij in akterjev horizontalne odgovornosti (kaže, da predstavlja mreža medodvisnosti aren in institucij enega od nujnih pogojev delovanja modernih demokracij in družb v celoti, op. U.V.).

živahna in neodvisna civilna družba, politična družba, ki je dovolj avtonomna in deluje v skladu z delujočim konsenzom o procedurah vladanja, ter konstitucionalizem in vladavina zakona, opredelitvene predpogoje konsolidirane demokracije. Potemtakem dajeta izjemno velik poudarek vladavini zakona, prav tako kot O'Donnell, ki obravnava vladavino zakona kot jedro poliarije.¹⁴

Za trenutek se bom ustavil pri obravnavi vladavine zakona oz. tistega, kar Linz in Stepan imenujeta "potreba po Rechtsstaat". Da bi bilo moč doseči konsolidirano demokracijo, mora biti nujna stopnja avtonomije civilne in politične družbe umeščena v (embedded) in podprta z vladavino zakona, ki je nepogrešljiv pogoj avtonomne civilne in politične družbe. Vladavino zakona oživlja duh konstitucionalizma, ki ga tvorijo relativno močan konsenz glede ustave, zavezanost "samoomejujočim" proceduram vladanja in jasna hierarhija zakonov, ki jih interpretira neodvisen sodni sistem. Konstitucionalizem je podprt z močno pravno kulturo civilne družbe. Rechtsstaat predpostavlja, da sta vlada in državni aparat podrejena zakonu, da so področja diskrecijske oblasti opredeljena in omejena in da se lahko državljani na sodiščih branijo pred državo in njenimi uradniki. Moderna Rechtsstaat predstavlja temelj, ki omogoča demokratizacijo, ker omogoča državljanom, da udeležujejo svoje politične pravice kot svobodni in neodvisni posamezniki. Potemtakem je pravna država izjemno pomembna za konsolidacijo demokracije. Poleg tega pa državo vmešča v medsebojno povezane mreže mehanizmov, ki izražajo zahteve po transparentnosti in odgovornosti izvoljene vlade in državne uprave.

Kar zadeva slednje, je mogoče predpostavke Linza in Stepana ponovno navezati na teoretske predpostavke Guillerma O'Donnella. Nedvomno se obe teoriji v marsičem prekrivata in medsebojno dopolnjujeta. Vendar je za teorijo Linza in Stepana značilna tudi eksplicitna obravnava kvalitativnega razsežja demokracije.

Linz in Stepan poudarjata, da je jasno, da sama konsolidacija še ne pomeni, da imamo opraviti z visokokvalitetno demokracijo ali visokokvalitetno družbo. Kvaliteta javnega življenja je v veliki meri odraz kvalitete institucij, t.j. sodišč, osrednje banke, vojske, neodvisnih regulativnih uradov, javnih služb in javnih bolnišnic, in ne zgolj demokratičnega ali nedemokratičnega značaja režima. Politične odločitve demokratičnih vlad in zakonodajalcev lahko zagotovo vplivajo na kakovost življenja, vendar ne more nobena demokracija sama po sebi zagotoviti, da bomo imeli opravka s spoštovanja vrednimi bankirji, iniciativnimi podjetniki, zdravniki, ki se bodo posvečali svojim pacientom, sposobnimi profesorji, tvornimi znanstveniki in umetniki ali celo poštenimi sodniki. Splošna kakovost družbe je namreč le v manjšem obsegu odraz demokracije.

Linz in Stepan potemtakem razmejujeta med kakovostjo družbenega in političnega življenja: "Obstajajo specifični problemi, ki so značilni za delovanje države in še posebej za demokratične institucije in politične procese. Ti problemi nam dovoljujejo, da govorimo o kvaliteti demokracije ločeno od kvalitete življenja.

¹⁴ Poudarek na vladavini zakona predstavlja nepogrešljivo sestavino vsakršnega razpravljanja o konsolidaciji demokracije in tudi o demokraciji kot takšni. Takšnega mnenja so tudi Diamond (1996), Zakaria (1997), Marc F. Plattner (1998) in David Becker (1999).

Predpostavlja, da lahko kvaliteta demokracije pozitivno ali negativno prispeva k kakovosti družbe, vendar ju ne smemo zamenjevati" (Linz in Stepan, 1996b: 31).

Podobno in jasnejše stališče izrazita tudi v Problemih demokratične tranzicije in konsolidacije. Prepričana sta, da trditev, da je demokracija boljša od katerekoli vladavine, ko so njene alternative v krizi, ne zadošča (Linz in Stepan, 1996a: 457). Zavzemata se za to, da bi bilo več raziskav posvečenih preučevanju mnogih različic dejansko obstoječih demokratičnih režimov. Najpomembnejše pa se jima zdi, da bi morali biti novi politični projekti ter raziskovalni naporji posvečeni izboljšanju kakovosti konsolidiranih demokracij.

To je tudi zadnji stavek njune obširne razprave o demokratičnih konsolidacijah. Takšen sklep je vsekakor pomenljiv, saj nas usmerja k razmislekom o kakovosti demokracije. Vendarle pa moram k temu takoj pripomniti, da Linz in Stepan "kvalitete demokracije" ne opredelita dovolj natančno. V predzadnjem odstavku pravkar omenjene razprave sicer govorita o potrebi po poglobljanju demokracije na področju enakopravnosti spolov, dostopnosti ključnih javnih služb, inkluzivnosti državljskih pravic oz. državljanstva, spoštovanja človekovih pravic in svobode informiranja. Vendar takšno taksativno naštevanje ne zadošča. V bistvu pišeta o tem tudi O'Donnell in Diamond. Prvi v obliki naštevanja vzpodbud procesa horizontalne odgovornosti, drugi pa v obliki naštevanja opredelitvenih pogojev liberalne demokracije (cf. Diamond, 1996). Pogoji, ki jih naštevata, se skorajda v celoti prekrivajo. Toda tudi njuno naštevanje je taksativno. Tudi O'Donnell in Diamond ne obravnavata kriterijev tega, kar bi naj bila kakovost demokracije. Končno naj omenim še to, da se tovrstna ugotovitev sklada s Schmitterjevim opažanjem, ki sicer hvali Linzovo in Stepanovo razpravo, navaja pa, da avtorja v svojih študijah primerov le občasno omenjata "kvaliteto" ustvarjene demokracije (Schmitter, 1997).

To je izjemno pomembna ugotovitev, ki jo je šele treba preučiti in tako razrešiti enega od ključnih primanjkljajev uveljavljenih konsolidacijskih teorij. Nedvomno so dosedanje teorije konsolidacije poliarhije odgovorile na vprašanje o osnovnih predpogojih in pogojih njene konsolidacije. Dale so celo nekaj namigov o merilih ter potrebi po nadaljnjem razvoju poliarhij. Vendar to ne zadošča. Merila poliarhije moramo opredeliti natančneje.

H kvalitativnim razsežjem procesov demokratizacije

Procese demokratizacije je treba razdeliti na dve razsežji, na razsežje konsolidacije in na razsežje stabilizacije. Potrebo po tovrstni razdelitvi je zaznati že iz samih obravnava teorij demokratične konsolidacije. O'Donnell se jasno zaveda, da sama institucionalizacija demokratičnih institucij še ne pomeni, da imamo tudi dejansko opraviti z demokracijo oz. poliarhijo. Zgolj institucionalizirane demokracije uvršča med delegirane demokracije (cf. O'Donnell, 1994). Poleg tega pa nam opredelitev obeh razsežij omogoča lažjo opredelitev in razumevanje kvalitativnih kriterijev poliarhije.

Frane Adam (1994: 38-41), ki opredeljuje razločke med politično konsolidacijo in stabilizacijo, je obe opredelil v njuni navezavi na politični sistem. Adam navaja,

prvič, da predstavlja konsolidacija evolucijski preboj, ki tvori številne kritične pogoje (institucionalizacijo, pravila delovanja, politično kulturo), ki predstavljajo nujen - vendar ne zadosten - pogoj politične stabilizacije. Znaki konsolidacije so naslednji: prvič, politični sistem rešuje konflikte s pravnimi institucijami, drugič, udejanja se dvojna izmenjava oblasti in tretjič, sprejeta je ustava, ki opredeljuje temeljna pravila demokracije in upravljanja države.

Drugič, nadgradnjo politične konsolidacije, politično stabilnost, sestavljata inkluzivnost, oz. izgrajena politična skupnost, in učinkovitost. Nasledka inkluzivnosti sta odprtost politične skupnosti za morebitne akterje in vprašanja in specifičen način njihovega vključevanja v politične procese. Za izoblikovano politično skupnost je značilno, da politične stranke, interesna združenja, lobiji, vladna telesa in procedure uveljavljajo svoj vpliv na procese odločanja. Nasledka učinkovitosti sta tvorba pravočasnih in pravnih odločitev ter njihovo udejanjanje.

K tej opredelitvi dodajam troje. Prvič, tudi politično kulturo je treba prišteti v razsežje stabilizacije. Tukaj imamo opraviti s politično kulturo, ki je naklonjena tvorbi poliarhije in tvorbo poliarhije tudi vzpodbuja.¹⁵ Drugič, stabilno demokracijo potemtakem sestavljajo pozitivna politična kultura, ki legitimira novovzpostavljene institucije in pravila delovanja, ter inkluzivnost in učinkovitost. Pozitivna politična kultura je utemeljena (tudi) na specifični kulturni obliki oz. vsebini, ki jo Putnam imenuje "socialni kapital" (cf. Putnam, 1993). Učinkovitost pa je še posebej pomembna, ko imamo opraviti s strateškim razsežjem stabilne demokracije. Strateško razsežje opredeljuje sposobnost političnih ter ostalih elit, da tvorijo razvojne strategije, da so jih sposobne presojsati oz. evalvirati, in da so sposobne tvoriti načrte delovanja, ki so usmerjeni k doseganju občega dobrega in so poleg tega utemeljeni na konsenzualnih oblikah dogovarjanja. Slednje so utemeljene na predpostavki, da imamo v tem primeru opraviti z inkluzivno družbo oz. institucijami, ki so inkluzivne. In tretjič, nasledek inkluzivnosti in učinkovitosti je odzivnost.

Vendar je mogoče koncepta politične konsolidacije in stabilizacije uporabiti tudi pri obravnavi ostalih sestavin procesa demokratizacije, ne le političnega sistema. Na primer, uporabiti ju je mogoče pri obravnavi procesov, ki so se odvijali v sodnem sistemu na Slovenskem v času njegove reorganizacije oz. reforme po letu 1994. Ker predstavlja sodni sistem del celote oblasti demokratičnih družb, nam omogoča, prav tako kot presoja delovanja izvršne ali zakonodajne veje oblasti, presojo demokratičnosti politične ureditve. Zato lahko na podlagi ocene kakovosti procesa reorganizacije oz. reforme sodnega sistema - kot tudi na podlagi ostalih procesov, ki se odvijajo v sodnem sistemu in niso vezani na njegovo reorganizacijo oz. reformo - sklepamo o kakovosti demokracije na Slovenskem, obenem pa tudi o potencialu legitimiranja demokracije, ki ga premore sodni sistem. Kar zadeva potencial legitimiranja gre za to, da lahko le relativno učinkovit sodni sistem legitimira demokratično ureditev, z relativno učinkovito regulacijo družbenih procesov, ki se odvijajo v tovrstni ureditvi. Za stabiliziran sodni sistem je potemtakem

¹⁵ V širšem smislu bi bilo potrebno tovrstno (politično) kulturo obravnavati kot "civilizacijsko kompetenco" (Sztompka).

značilno, da v njem delujejo akterji s specifično politično kulturo,¹⁶ da je inkluziven, učinkovit in odziven.

Tako opredeljeni kriteriji konsolidacije in stabilizacije demokracije se vsaj delno prekrivajo z opredelitvama O'Donnella ter Linza in Stepana, čeprav, vsaj na prvi pogled, ne dosejajo ravni njune kompleksnosti. Vendar nam razdelitev procesov demokratizacije na razsežje konsolidacije in razsežje stabilizacije omogoča, da vzpostavimo veliko jasnejšo ločnico med kvantitativnimi in kvalitativnimi kriteriji poliarhije. Pri kvantitativnih kriterijih gre za tvorbo institucij horizontalne in vertikalne odgovornosti, vključno z instrumentalnim sprejemanjem pravil delovanja v novovzpostavljeni družbeni ureditvi, pri kvalitativnih kriterijih pa za udejanjanje vseh relevantnih političnih akterjev in pozornih javnosti, ki je usmerjeno k doseganju določenih zavezujočih odločitev, ki so pripoznane kot legitimne. Pravila delovanja se na tej ravni sprejemajo zaradi pravil samih oz. ker zanašanje na ta pravila omogoča nemoteno družbeno delovanje. Intrinzično sprejemanje legitimnosti pravil delovanja tako tvori osnovo institucionalnega delovanja, ki ni podvrženo logiki jetnikove dileme. Takšna obravnava in delovanje institucij omogočata njihovo trajnost in tvorbo razvojnih strategij, ki so usmerjene v prihodnost. Poleg tega pa tovrstno pristajanje na pravila igre političnim akterjem omogoča tvorbo strategij, ki presegajo kratkoročne časovne okvire.

Ena od ključnih pozitivnih lastnosti razdelitve procesov demokratizacije na njene konsolidacijske in stabilizacijske kriterije je ta, da omogoča porazdelitev teh procesov na njihovo kvantitativno oz. formalnopravno ter kvalitativno oz. vsebinsko razsežje.¹⁷ Na tej ravni moremo in moramo presojeti procese demokratizacije v širšem smislu, t.j. na ravni delovanja in legitimiranja celotnega političnega sistema oz. ureditve, kot tudi na ravni posameznih organizacij in institucij, ki takšen sistem tvorijo. Tako lahko procese demokratizacije presojava na njihovi kvantitativni ravni, na primer, ko presojava prisotnost ali odsotnost določenega sklopa pravnih norm ali celo ustave. Tukaj imamo opraviti z analizo institucionalnega ter organizacijskega sklopa, ki ga uzakonjajo in udejanjajo izvršna in zakonodajna veja oblasti ter sodni sistem. Na kvalitativni ravni pa moramo presojeti procese evalvacije reorganizacije oz. reforme sodnega sistema, stališča akterjev o kakovosti sprejete zakonodaje, inkluzivnost, odzivnost in učinkovitost sodnega sistema ter njegovo razvojno strategijo.

S tem pa našo pozornost nujno usmerjamo k procesom, ki se odvijajo znotraj same organizacije. Pri preučevanju pravosodnega sistema moramo preučiti procese, ki prispevajo k učinkovitosti sodstva, posredno pa k legitimizaciji celotne ekonomske in politične ureditve. Preučevanje teh procesov vključuje preučevanje konfliktov med različnimi skupinami v sodnem sistemu, preučevanje njihovih

¹⁶ Glede na to, da je sodni sistem organizacija oz. ga lahko obravnavamo kot specifično organizacijo, moramo v tem primeru govoriti o organizacijski kulturi sodnega sistema, ki spodbuja njegovo stabilizacijo.

¹⁷ Govorimo lahko o konsolidaciji in stabilizaciji političnega sistema, demokracije in/ali sodstva. Prav tako lahko govorimo o procesih konsolidacije in stabilizacije političnega sistema, demokracije in sodstva. Prvi stavek se nanaša predvsem na merila konsolidacije in stabilizacije in njihovo prisotnost ali odsotnost. Ko govorimo o procesih, pa gre predvsem za proučevanje procesov znotraj organizacije in njihovih posledic za udejanjanje meril konsolidacije in stabilizacije političnega sistema, demokracije in/ali sodstva.

razvojnih strategij, virov moči ter posledic njihovih delovanj na sam sodni sistem ter širše okolje. David Becker tako navaja, da je za konsolidacijo demokracije ključno delovanje tistih skupin, ki v medsebojnih konfliktih prispevajo k tvorbi specifičnega institucionalnega okvira določene družbe. Becker trdi, da so "politične institucije družbe z relativno demokratično strukturo družbenih odnosov, prav tako kot ta struktura, rezultat bojev med družbenimi silami" (Becker, 1999: 140). Potemtakem je oblika družbenih institucij, najsi bo pravnih norm ali samih družbenih organizacij, kot tudi njihova vsebina, rezultat bojev med različnimi organizacijskimi (strankarskimi, sodnimi, vladnimi...) frakcijami oz. elitami.¹⁸

Ko govorimo o regulaciji družbe s pravnimi normami lahko, s tega stališča, t.j. s stališča frakcijskih oz. elitnih bojev, razpravljamo o razmerjih med vejami oblasti, t.j. o razmerjih med elitami zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, o nadzoru in uravnoteženju oblasti kot posledici medelitnih bojev in interesov, o kakovosti obstoječih pravnih norm oz. o vplivu elit na tvorbo teh norm, vključujoč zakonodajni vpliv lobijev in interesnih skupin,¹⁹ o tvorbi razvojnih strategij pravosodnega sistema oz. o pravosodnih politikah, o identiteti elitnih skupin in vplivu strukturiranosti te identitete na elitne boje, in podobno. V ozadju tovrstne obravnave zmeraj ostajajo določene pravne norme in ustavne opredelitve pristojnosti posameznih vej oblasti, vendar je poudarek tovrstne obravnave v tem, da šele delovanje frakcij oz. elit udejanja sicer formalizirane odnose in strukture. Nikakor pa tovrstna obravnava ne zanika medosebojne prepletenosti formalno-pravnih in vsebinskih dejavnikov niti ni utemeljena na predpostavki, da so kateri od njih pomembnejši.

Nenazadnje vključuje takšna obravnava tudi analizo razvojnih strategij oz. razvojnih politik pravosodnega sistema in, posledično, omogoča presojo delovan-

¹⁸ Eden od ključnih problemov Dahlove teorije poliarhije je ta, da je prepričan, da ustavna določila vzpostavljanja nadzora oblasti niso potrebna. Zanimivo je, da ravno na tej točki ostro kritizira Madisonovo razumevanje načela delitve oblasti. Prepričan je, da se medsebojni nadzor vej oblasti tvori s samim rivalstvom med vejami oblasti (Dahl, 1956/1997). Najmanj kar je mogoče reči proti takšnemu razumevanju je to, da Dahl pri tem pozablja na frakcijske boje znotraj posameznih vej oblasti, ki lahko ošibijo njihovo nadzorno učinkovitost in sposobnost.

¹⁹ Kot primer, ki se v precejšnji meri dotika na tem mestu opredeljenih kriterijev konsolidacije poliarhije, naj navedem razpravo Boštjana Zalarja, ki se dotika tudi privatizacije varnostnih služb in vporašanja nadzora nad obveščevalnimi službami. Zalar ugotavlja, da je področje nadzora nad varnostnimi službami na Slovenskem prepuščeno "političnemu darvinizmu", ko politične stranke privatizirajo in obenem razgrajujejo varnostno-obveščevalne dejavnosti v skladu s svojimi lastnimi interesi. Med drugim navaja, da na Slovenskem manjka političnega in poklicnega diskurza, ki bi bil izvršen še preden se sprejme določen zakon. Težava je v tem, da politični akterji na Slovenskem menijo, da je zakon legitim, če je bil sprejet v skladu s proceduralnimi pravili. Vendar to še zdaleč ne zadošča. Razprava o določenem zakonu bi namreč morala vključevati vse prizadete strani, neodvisne eksperte in politične akterje (Zalar, 1999). Politična privatizacija, v tem primeru varnostno-obveščevalnih dejavnosti, nedvomno govori o pomanjkljivi inkluzivnosti akterjev političnega sistema na Slovenskem, obenem pa tudi o njihovi pomanjkljivi odzivnosti. Vkolikor namreč govorimo o privatiziranju določenih dejavnosti, ki se odvijajo v okviru države, že vnaprej izključujemo možnost, da bi državo obravnavali kot entiteto, ki bi delovala v skupno dobro vseh državljanov in državljanov.

ja posameznih sodnih in političnih elit, kar nas usmerja k obravnavi kakovosti delovanja celote elit postsocialističnih družb.²⁰

Od kvalitativnih razsežij konsolidacije poliarhij k socialnemu kapitalu in družbeni kohezivnosti

Prepričan sem, da je mogoče izgraditi verodostojno teorijo konsolidacije in stabilizacije sodobnih poliarhij, temelječo na kriterijih inkluzivnosti, učinkovitosti in odzivnosti. Ta teorija bi imela izrazit habermasovski naboj, ki bi jo močno približal teoriji deliberativne demokracije. Nedvomno pa bi tovrstna obravnava procesov demokratizacije in njene kakovosti pogojevala uporabo raziskovalnega pristopa, ki je veliko zahtevnejši od zgolj taksativnega naštevanja kriterijev konsolidacije poliarhije.

Zanimivo je, da je mogoče obravnavo kvalitativnih razsežij procesov demokratizacije navezati na obravnavo socialnega kapitala in razvojne uspešnosti tranzicijskih družb, t.j. na vprašanje, ali so te družbe dovolj kohezivne, da bi lahko preživele pretrese, s katerimi se bodo morale soočiti v negotovem okolju globalne ekonomije. Tako Jo Ritzzen in Michael Woolcock (2000) povezujeta socialno kohezivnost z dvema sestavinama, ki ju navajata kot ključni za pravično (equitable) ekonomsko rast: inkluzivno civilno družbo in odzivne politične institucije. Menita, da ima kakovost vladanja - vse od lokalne pa do državne ravni - močan vpliv na sposobnost družb, da rešijo svoje probleme in delujejo v skladu s kolektivnimi interesi, in da ima socialna kohezivnost ključno vlogo pri tvorbi učinkovitega političnega odgovora določene države na izzive globalne ekonomije.

Hkrati pa nas k tovrstnemu sklepanju vodi razmislek, ki deli socialni kapital na civilno in vladno različico (civil and government social capital) (Collier, 1998). V skladu s to teorijo se oba socialna kapitala medsebojno nadomeščata oz. dopolnjujeta.²¹

²⁰ Pri tem pa ne mislim, da se nanašajo merila konsolidacije in stabilizacije sodstva in, na primer, zakonodajne oblasti, na identične procese. Inkluzivnost zakonodajne veje oblasti se nanaša na njeno odprtost za morebitne akterje in vprašanja, ter na specifičen način njihovega vključevanja v politične procese. Ti akterji in vprašanja se selekcionirajo na specifičen način, lasten politični skupnosti. Selekcija akterjev in vprašanj, ki nastopajo v sodstvu, je prav tako specifična. V sodnem sistemu lahko nastopajo le akterji, ki so za to poklicno usposobljeni. Sodstvo potemtakem močno omejuje zbir akterjev, ki vanj vstopajo in v njem delujejo. Prav tako se sodstvo odziva le na ozek zbir problemov, v primerjavi z zakonodajno vejo oblasti. Poleg tega pa so omejeni tudi mehanizmi za njegov notranji nadzor oz. so omejeni mehanizmi in vzpodbude za njegovo odzivnost.

²¹ Dejstvo je, da raziskave javnega mnenja na Slovenskem kažejo, da izražajo državljanke in državljani Republike Slovenije izjemno nizko stopno zaupanja v soljudi, kot tudi izjemno nizko stopnjo zaupanja v demokratične institucije. V zgoraj opredeljenem kontekstu je to dejstvo mogoče razumeti kot pričevanje o izjemno nizki kakovosti demokracije na Slovenskem.

LITERATURA

- Adam, Frane (1994): After Four Years of Democracy: Fragility and Stability. *Družboslovne razprave*, X(15-16).
- Avineri, Shlomo (1997): State Weakness as an Obstacle to Democratization. *East European Constitutional Review*, Winter.
- Becker, David (1999): Latin America: Beyond "Democratic Consolidation". *Journal of Democracy*, 10(2), April.
- Bernik, Ivan, Malnar, Brina in Toš, Niko (1995): Protislovja instrumentalnega sprejemanja demokracije. *Teorija in praksa*, 32(7-8).
- Collier, Paul (1998): Social Capital and Poverty. The World Bank: Social Capital Initiative - Working Paper No. 4 (Social Development Family, Environmentally and Socially Sustainable Development Network).
- Dahl, Robert (1956/1997): Uvod v teorijo demokracije. Ljubljana: Krt.
- Dahl, Robert (1971): Polyarchy. New Haven and London: Yale University Press.
- Dahl, Robert (1984): Polyarchy, Pluralism, and Scale. *Scandinavian Political Studies*, 7(4).
- Dahl, Robert (1989): Democracy and its Critics. New Haven and London: Yale University Press.
- Diamond, Larry (1996): Is the Third Wave Over? *Journal of Democracy*, 7(3), July.
- Huntington, Samuel (1997): After Twenty Years: The Future of the Third Wave. *Journal of Democracy*, 8(4), October.
- Linz, Juan in Stepan, Alfred (1996a): Problems of Democratic Transition and Consolidation. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Linz, Juan in Stepan, Alfred (1996b): Toward Consolidated Democracies. *Journal of Democracy*, 7(2), April.
- O'Donnell, Guillermo (1994): Delegative Democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), January.
- O'Donnell, Guillermo (1996): Illusions About Consolidation. *Journal of Democracy*, 7(2), April.
- O'Donnell, Guillermo (1998): Horizontal Accountability in New Democracies. *Journal of Democracy*, 9(3), July.
- Offe, Claus (1991): Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe. *Social Research*, 58(4), Winter.
- Plattner, Marc (1998): Liberalism and Democracy. *Foreign Affairs*, 77(2), March-April.
- Putnam, Robert et al. (1993): Making Democracy Work. Princeton: Princeton University Press.
- Ritzen, Jo in Woolcock, Michael (2000): Social Cohesion, Public Policy, and Economic Growth: Implications for Countries in Transition. Annual Bank Conference on Development Economics (World Bank), Paris, June 26-28.
- Schmitter, Philippe (1992): The Consolidation of Democracy and Representation of Social Groups. *American Behavioral Scientist*, 35(4-5), March-June.
- Schmitter, Philippe (1994): Dangers and Dilemmas of Democracy. *Journal of Democracy*, 5(2), April.
- Schmitter, Philippe (1997): Clarifying Consolidation. *Journal of Democracy*, 8(2), April.
- Zakaria, Fareed (1997): The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), November-December.
- Zalar, Boštjan (1999): Privatization of State Coercive Authority: From Compact Back to Combat? *International Journal of the Sociology of Law*, 27.